

Euro* i njegove implikacije

Edouard HERR

Sažetak

Na pozadini katoličkoga socijalnog nauka autor ispituje ekonomsku bazu te socijalne implikacije i pozadinu skorog uvođenja nove europske monete u zemljama Europske unije.

Uvod

Fundamentalne odluke u svezi s oživotvorenjem *Ekonomске i monetarne unije* (EMU), predviđene *Ugovorom u Maastrichtu* (1992), neposredno su pred nama. Mnogo je vlada upravo zaokupljeno radom oko svojih proračuna za 1997. godinu jer će na temelju ekonomskih rezultata u 1997. *Europska komisija* i *Europski monetarni institut* (EMI) morati krajem 1997. i početkom 1998. godine dati dva izvješća o stanju 15 zemalja *Europske unije* (EU) kako bi početkom 1998. godine *Europski savjet* mogao utvrditi popis zemalja koje će moći ući u EMU. U tim će zemljama već 1. siječnja 1999. *euro* postati jedina valuta. To podrazumijeva definitivno i istodobno utvrđivanje pariteta različitih valuta s tim datumom. Nije teško zamisliti kakve će političke i socijalne napetosti, te kretanja kapitala, vjerojatno pratiti te ključne datume. Već su sada polemike vrlo oštre, kako bi se utjecalo na odlučujuće sudionike. To je, naime, sasvim neosporno najveća monetarna reforma u svjetskoj povijesti i očito zadire u vrlo osjetljivo simbolično područje, nacionalni suverenitet – mogućnost »kovanja vlastita novca«. Prema tome, ako je točno da je uvođenje eura, doduše, mjera tehničke naravi, po svojim je političkim, simboličkim (primjerice, odnos Njemačke prema svojoj valuti) i afektivnim implikacijama to operacija mnogostrukih dimenzija. Ne zaboravimo da je Maastrichtski ugovor nastao u kontekstu godinâ 1989–1990: raspada sovjetskog imperija i ponovnog ujedinjenja Njemačke. Valja voditi računa, osim toga, o tome da proširenje Unije na više od 10 drugih kandidata krije opasnost njezina razvodnjavanja, u neku neodređenu zonu slobodne razmjene, ne poduzmu li se prethodne institucionalne mjere (Međuvladina konferencija) i upotpuni jedinstveno tržište čvrstom jezgrom kao što je upravo jedinstvena valuta.

* Jedinstvena europska valuta za sve one zemlje koje bi 1998. godine ušle u Ekonomsku i monetarnu uniju (EMU) Europe.

Konačno, povodom eura i u svezi s njim, izviru fundamentalna pitanja: Koji tip ekonomskoga sustava želimo? Hoće li Europa moći prevladati takav skok ili će biti marginalizirana od Amerike i Azije? Ne klizimo li nepovratno prema anglosaksonskom modelu kapitalizma? Kakvu Europu želimo imati početkom 3. tisućljeća?

Nalazimo se, dakle, pred vrlo značajnim događajem, pa neće biti na odmet razmotriti neka etička pitanja.

1. Etički vidovi ostvarenja eura

U etičkoj procjeni vrlo složene stvarnosti ispunjene simbolizmima i bremenite osjećajima kao što je jedinstvena europska valuta, predložimo nekoliko pristupa. Prvo, valja prosuditi kojoj logici euro pripada, prema kojem je implicitnom i/ili eksplicitnom cilju usmjeren, kako bi se izrazila ta logika i ta svrha na etički prihvatljiv način.

Nadalje, po kronološkom redu, valja vrednovati različite etape (kriterije konvergencije, utvrđivanje pariteta itd.) u službi njihove etičke primjene, te – jednom kada jedinstvena valuta bude uspostavljena – naznačiti predvidive posljedice i načine njezina djelovanja i sučeliti se s nekim moralnim vrijednostima kako bi ih se razmotrilo.

Pokušat ćemo, na kraju, zauzeti i vlastiti stav, vodeći računa o ukupnosti ispitanih aspekata.

Međutim, na početku našega puta, razjasnimo neke pojmove. Tijekom naše analize susretat ćemo se s preciznim ciljevima što ih sebi postavlja ekonomska i monetarna politika: rast, zapošljavanje, ravnoteža između izdataka i budžeta, inflacija ili stabilnost cijena. Oni se nekada nazivaju »ekonomskim osnovama«. I doista, oni su pokazatelji zdravlja neke ekonomije, a osim toga su međusobno i povezani. Te ekonomske ciljeve valja etički razmotriti kako bi se odredili prioriteti. Tako smatramo najvažnijima prva dva (rast i zapošljavanje) jer imaju neposredno etičko značenje. Trajan i zdrav rast znak je blagostanja, pa je, prema tome, dio ljudske sreće, a nju valja promicati.

Zaposlenost je simbol ljudskog dostojanstva, jer radeći čovjek sebe stvaruje i sudjeluje u proizvodnji zajedničkih dobara.

Iako su ostali ciljevi značajni u posrednome smislu, oni su pretežito instrumentalni i intermedijarni.

Napomenimo i to da valja razlikovati između ekonomskih vrijednosti kao što su kompetitivnost, kreativnost, učinkovitost s jedne strane, i pravednosti, slobode, solidarnosti i odgovornosti s druge. U prvih, riječ je o vrijednostima koje same po sebi nisu etički određene – učinkovitost može biti i u službi nemoralnih poslova – dok su one druge prave etičke vrijednosti same po sebi.

2. Euro i njegove svrhe

2.1. Dovršavanje jedinstvenoga tržišta

Već se otpočetak Europa željela iskazivati putem ekonomskih realnosti: radilo se o nekom *Zajedničkom tržištu*, pa o *Jedinstvenom tržištu*, a što bi sada valjalo okruniti jedinstvenom europskom valutom. U prvom redu, dakle, istaknute su snage tržišta i učinkovitost proizvodnje (rast). To je liberalni mentalitet u kojemu raspodjela i solidarnost igraju sekundarnu ulogu, a zapošljavanje je njihova rezultanta, a nema politike koja bi ispravljala nepravilnosti, neravnoteže i nepravde. S gledišta socijalne pravednosti, postizavanje jedino toga cilja bilo bi nedovoljno.

2.2. Ujedinjavanje da se omogući sučeljavanje s globalnom utrkom

Nakon sloma SSSR suočeni smo s kapitalističkom ekonomijom koja je, jamačno, raznolika, ali je na putu globalizacije. Unutar tog prilično anarhičnog sklopa, uslijed vrlo brzih promjena, male ili srednje europske zemlje ne mogu konkurirati i bit će marginalizirane. Jedino bi ujedinjena Europa mogla biti čimbenik s kojim bi se moglo računati. Jedinstvena valuta je čvrsta središnja točka u toj strategiji ujedinjavanja protiv prijetnje izvana.

2.3. Očuvanje europskog socijalnog modela

Euro bi ipak mogao poslužiti etičkoj specifičnosti europskoga modela. Moglo bi se reći da taj model nastoji izražavati istodobno i pravednost i slobodu. Euro sam po sebi, doduše, ne ostvaruje taj model, ali bi mu se mogao priključiti, ukoliko bi se poduzele popratne mjere.

2.4. Nadvladavanje nacionalizma

Europa se ispočetka pokrenula u borbi protiv nacionalizma i užasnih rana koje je nanio. Nije li naša odgovornost omogućiti tom izvanrednom poletu da se učvrsti i proširi? Nije li to najuspješnija koncepcija organizacijskoga zametka internacionalnoga društva? Ponovimo, euro sam po sebi ne ostvaruje tu konačnu političku i etičku svrhu, ali njegova realizacija može biti pomoć na putu njezina ostvarivanja (Kontekst Maastrichta).

Ukratko: Prve dvije svrhe svrstavaju uspostavljanje jedinstvene valute u tehnički kontekst i u službu veće učinkovitosti. To je, doduše, liberalnija perspektiva, no Europa je – u povijesnom i stvarnom smislu – slijedila i druge dvije svrhe čiji je sadržaj izrazitije etički, iako valja, uz puno tehničko uvođenje jedinstvene valute, poduzimati i dodatne mjere ukoliko ih se želi postići. Ukupnost tih svrha može opravdati euro.

3. Procjena pojedinih etapa u provođenju

3. 1. Kriteriji konvergencije

Kriteriji konvergencije vrlo su aktualni jer će se odnositi na 1997. godinu za koju se proračuni upravo izrađuju. U prvom redu bismo istaknuli kriterij godišnjeg budžetskog deficita koji mora biti ispod 3% bruto nacionalnog produkta (BNP). No još jedan kriterij spada u javne financije, a to je javni dug koji ne smije prelaziti 60% BNP. Indikativno je da on u Belgiji iznosi 132%! A Belgija će nesumnjivo biti među prvima u skupini jedinstvene valute. Prema tome, dopušta se značajan interpretativni raspon.

Nadalje, tri su monetarna kriterija koji uglavnom zahtijevaju da stopa dobiti i stopa inflacije približno odgovaraju najnižim stopama Europske unije, te da se tečajne razlike kreću unutar europskog monetarnog sustava (EMS).

S etičkoga gledišta ovdje je riječ o ciljevima koje smo nazvali instrumentalnima i intermedijarnima, što ne znači da nemaju većih posrednih etičkih implikacija. Oko svega toga, osobito oko deficita od 3%, razvila se vrlo oštra rasprava, jer su to kriteriji koji će odlučivati tko će moći ući u skupinu jedinstvene valute, a tko će ostati »vani«. Odgovorni njemački stručnjaci zastupaju strogo poštivanje kriterija. Moglo bi se pomisliti da su pripravnici čak i odgoditi provedbu ako Njemačka i Francuska ne bi bile kadre udovoljiti tim kriterijima. Neki drugi, među njima tako istaknuti ljudi poput bivšeg kancelara Helmuta Schmidta, smatraju tu krutost pretjeranom, pa čak i u suprotnosti s člankom 104C Sporazuma koji Europskom savjetu dopušta slobodu tumačenja i odobravanja izvan strogih okvira Sporazuma.

Prigovori protivnika stroge primjene kriterija konvergencije, osobito onoga o 3%, uglavnom se sastoje u tome da ti kriteriji nameću deflacionističku, čak i »depresivnu« politiku, prouzročeci na taj način gubitak tisuća radnih mjesta (0,5 BNP), s jedinim ciljem obrane jakih valuta i stabilnosti cijena. Radilo bi se, prema tome, o inverziji: primarni ciljevi poput zapošljavanja i rasta bili bi ugroženi kako bi se očuvali sekundarni ciljevi – jaka valuta i stabilnost cijena.

Zagovornici nepopustljivosti pretpostavljaju da bi popuštanje na razini deficita izazvalo rasplamsavanje inflacije i rast interesnih stopa, opterećujući dugovima iduće naraštaje. Odgovorni njemački političari su tako nepopustljivi stoga što njihov narod vrlo nerado napušta jaku i stabilnu marku u korist slaboga eura pod kontrolom suviše popustljivih vlada. Tu se, dakle, radi o »afektivnom«, poviješću obilježenom problemom. S jedne strane, Njemačka je dva puta pretrpjela radikalni pad vrijednosti svoje valute, a s druge se jaka marka smatra simbolom njemačke uspješnosti.

Oni tvrde da »popustljivci« žele promicati primarne ciljeve (rast, zapošljavanje), međutim, ugrožavanjem sekundarnih, instrumentalnih ciljeva (stabilnost cijena, budžetski deficit) onemogućuju postizanje objavljenih primarnih ciljeva. Dakle, varaju narod.

Prema tome podržavamo li jednu ili drugu opciju, očito je da će broj sudionika u euru biti manji ili veći. To u prvom slučaju zapravo odgovara postizanju jačeg eura, ili, u drugome, slabijega. Problemu jačeg ili slabijeg eura još ćemo se vraćati. Stručnjaci za kontradiktornu debatu morat će savjetovati odgovorne političare. Želimo li se odvažiti na neko mišljenje, moglo bi se reći sljedeće: bilo bi bolje da se ne nastavi produbljivanje deficita, jer povećavanjem javnoga duga pretjerano se ugrožavaju budući budžeti. Ovom prilikom ne smijemo smetnuti s uma da će početkom trećega tisućljeća starenje populacije rezultirati značajnim pritiskom na javne financije; bolje bi bilo dočekati ga bez dugova poput onog belgijskoga. Ali nije li se mogla, i nije li sada moguće, provoditi nešto mekšu monetarnu politiku? Ako se neka ekonomija ozbiljno angažira oko smanjivanja deficita, mora li vladati tako stroga aritmetička krutost u procjenjivanju kriterija, osobito onih 3%? Mislim da ne mora.

Radikalnije rečeno, ne dotičemo li ovom naoko vrlo tehničkom raspravom jedan temeljni problem: artikulaciju između ekonomskoga i političkoga. Premda ekonomski Italija, primjerice, (prema kriterijima konvergencije) ne udovoljava tehničkim zahtjevima, nije li politički opravdano pozvati se na mogućnosti interpretacije omogućene Sporazumom (104C) kako bi se i ona uklopila u jezgru eura? Italija je jedna od zemalja utemeljiteljica europske zajednice. Ne zahtijeva li ta zajednička povijest neku solidarnost koja prelazi uske okvire kriterijâ? Naravno, postavlja se pitanje gdje su tu granice?... To je doista vrlo osjetljivo, jer bi širokogrudnost lako mogla ugroziti čitav projekt.

3.2. Utvrđivanje pariteta

Kada konačno bude utvrđen popis onih koji su »in«, dva se važna problema postavljaju pred odgovorne: s jedne strane, dana 1. siječnja 1999. fiksiraju se pariteti između »odabраниh«, te valja predvidjeti neki Europski monetarni sustav II (EMS bis) između jedinstvene valute i onih koji su pozvani da se pridruže poslije; njih se zove »pre-ins«.

Valery Giscard d'Estaing je 21. studenoga 1996. dao interview novinama »L'Express« iz kojega se razabire da se mogu očekivati vrlo teški pregovori, pa čak i odgoda i odustajanje od eura, u svezi s pitanjem pariteta. Valery Giscard d'Estaing predviđa devaluaciju francuskoga franka u odnosu na dolar, ali i u odnosu na njemačku marku. Što se tiče povratka talijanske lire u EMS, računa li Italija također s paritetom prema kojemu bi njezina valuta oslabila? Zašto? Jer to znači poticanje izvoza koji pojefinjuje, i kočenja skupljeg uvoza: to predstavlja prednost za proizvodnju.

To se zove kompetitivna devalvacija. Italija se na kraju vratila u EMS, ali nije dobila »paritet devalvacije«. Činjenica je da bi se kompetitivnim devalvacijama mogla destabilizirati Europa i svi bi bili gubitnici. Stoga se postavlja pitanje etičke uloge utvrđivanja paritetâ u svrhu uvođenja eura.

Provođenjem politike sistematskog podcjenjivanja vlastite valute (devalvacijom) ne postupa li se u smislu nelojalne konkurencije koja, osim toga, u sebi nosi opasnost odgovarajućeg protuudarca? Štoviše, postoji opasnost inflacije. Provođeci politiku podcjenjivanja vlastite valute raste rizik gubitka kompetitivnosti, prema tome i rasta, kao i pritisak na cijenu plaća (u smislu njihova smanjivanja), odnosno, izravno na zapošljavanje. To bi moglo dovesti i do intenzivnije delokalizacije. S druge strane, branitelji će jake valute reći da će interesna stopa na taj način moći ostati niska, što će poticati rast. Kako se vidi, postoje etičke implikacije i s jedne i s druge strane. Očigledno je da će slavna rasprava oko paritetâ 1. siječnja 1999. biti vrlo osjetljiva. S etičkoga gledišta, valjalo bi ih tako utvrditi kako bi, naravno, odgovarali kupovnoj moći pojedinih valuta, ali i drugim ekonomskim parametrima pojedinih zemalja. Etički princip je dosta jasan, no provedba je složena. Osobito stoga što i financijska tržišta čine dio te jednadžbe.

Drugi korak: ustanoviti neki EMS II koji bi obuhvaćao zemlje koje su privremeno izvan eura (»pre-ins«) i povezao ih s jezgrom onih koji su »in«. Tako bi se omogućila konvergencija i spriječile kompetitivne devalvacije. A niti te mjere ne mogu biti jamstvo da ne dođe do iskliznuća.

3.3. Perspektive funkcioniranja eura

3.3.1. Unutar Europske unije

Pretpostavimo da je cilj već postignut. Smjesta se postavlja važno pitanje kompetencije na polju ekonomske i monetarne politike. Sporazum, istina, predviđa da će Centralna europska banka (CEB) biti neovisna i odgovorna za monetarnu politiku na tom prostoru jedinstvene valute, a svrha joj je stabilnost cijena. Uzor središnje banke, potpuno neovisne i odgovorne za stabilnost cijena, neposredno je preuzet od slavne njemačke Bundesbanke (Buba).

Valja, međutim, napomenuti da utvrđivanje pariteta eura (politika tečajnih razlika) spram drugih valuta, na primjer, yena ili dolara, potpada pod kompetenciju Ministarskog savjeta. Konačno, budžetska, fiskalna itd. politika ostaje u nacionalnoj kompetenciji. Odmah se može primijetiti da je postizavanje instrumentalnog cilja povjerenom središnjem europskom organu (monetarna politika, stabilnost cijena), dok je odgovornost za fundamentalnije ciljeve, rast i zapošljavanje, raspodjelu, na fleksibilan način povjerena jednoj europskoj instanci, Europskom savjetu. Valja istaknuti,

osim toga, da CEB nema demokratskog legitimiteta. Nije li to opasno? Ne krije li se tu ozbiljan rizik za uspjeh eura, kako u tehničkom, tako i u etičkom pogledu? Ne bi li trebala postojati jedna politička instanca na europskoj razini koja bi raspolagala sredstvima ukupne ekonomske politike?

Činjenica je da Sporazum u članku 103, uz monetarni autoritet – Centralnu europsku banku – predviđa i politički autoritet (Europski savjet i Savjet ministara) za promicanje, na primjer, rasta, zapošljavanja. No ustanove Europske zajednice i nacionalni mentaliteti su takvi da ti ciljevi najvjerojatnije neće uživati potrebnu pozornost. U prilog toj hipotezi valja se samo prisjetiti kakvu sudbinu su doživjeli prijedlozi Jacquesa Delorsa u njegovoj Bijeloj knjizi *Emploi, Croissance et Comptabilité* u kojoj zagovara poduzimanje opsežnih radova na infrastrukturi kako bi se u Europi potaknuo rast, pa prema tome i zapošljavanje. Na tom polju nije ostvareno gotovo ništa. S pravom se prigovara takvoj keynesovskoj politici da prvenstveno koristi inozemstvu, uvoz raste, kao i inflacija. Takva je bila pustolovina prvih dviju godina Mitterandove vlade 1981–1983.

No upravo je Europska unija jedan zatvoren prostor, 70% trgovine odvija se unutar nje, a opasnost inflacije je malena. Tu se, dakle, naslućuje da će euro postaviti pred Europsku uniju institucionalno pitanje. Bez »europske« političke moći euro će, doduše, postići neke važne ciljeve (stabilnost cijena), no valjalo bi ustanoviti druge popratne političke instance kako bi se zapošljavanje, raspodjela i solidarnost također mogle ostvariti. Ovom prilikom valja se prisjetiti da je europski budžet ekstremno skroman, ne predstavlja niti 2% BNP. Postavlja se prioritarno pitanje je li neka monetarna unija uopće moguća bez stvarne političke moći.

To se može pobijati tvrdnjom da postoje nacionalni budžeti, zajedno sa svim drugim instrumentima nacionalne politike poput fiskalne politike, politike prihoda i cijena. Tu se, međutim, susrećemo s drugom kritičkom točkom. Naime, Nijemci zahtijevaju (Theo Waigel, ministar financija) da se odmah na početku funkcioniranja eura uvede stabilizacijski pakt koji bi održavao normu minimalno dozvoljenog budžetskog deficita (3%) nakon uvođenja eura. Vidimo da se ponovno pojavljuje jedna te ista njemačka preokupacija: ne biti izručen nacionalnim vladama koje bi labavom budžetskom politikom mogle potkapati stabilnost eura. Nepoštivanje klauzula toga pakta povlačilo bi za sobom vrlo stroge kazne. Na sastanku na vrhu u Dublinu (sredinom prosinca 1996.) teškom je mukom postignuta suglasnost u tome smislu.

No, s druge strane, taj bi pakt mogao biti nepodnošljiv. Jer na taj način nije samo odgovornost za monetarnu politiku prenesena na CEB, već je i drugi odlučujući instrument, budžetska politika, stavljena pod radikalnu kontrolu. Ne prihvaća li se monetarna politika koja sama po sebi, kao euro, ne unapređuje socijalnu pravdu? Uz jedinstvenu valutu i CEB, kako

će neka zemlja ili religija koja doprije u težak položaj u odnosu na »ostale« moći reagirati? Postoje samo dva načina: s jedne strane smanjivanje plaća ili povećavanje mobilnosti radne snage (odlazi se jer nema više posla) ili, s druge strane, »kompetitivna« fiskalna politika ili politika socijalne razgradnje kako bi se stanovitim prednostima privukli investitori i štediši. Fiskalna opcija funkcionira, primjerice, u belgijsko–luxembourškoj monetarnoj zajednici u korist Kneževine, no očito se postavljaju ozbiljna etička pitanja, jer se potiču fiskalni bijeg i pronevjere kojima se drugim zemljama oduzimlju financijska sredstva osobito potrebna za raspodjelu i solidarnost. S druge strane, odobrava fiskalnu nepravdu, jer teži većem opterećivanju rada nego kapitala. Napokon, nije zaštićena od protuudara koji podupiru destruktivno nadmetanje.

Što se tiče prilagođavanja ekonomije zaradama ili mobilnosti radne snage, malobrojni su ti koji bi mogli osporavati činjenicu da bi u tom pogledu Europa dobila na fleksibilnosti, osobito na polju smanjivanja nezaposlenosti. No provedba te prilagodbe bez popratnih mjera značilo bi zbrajanje ranjivosti i fleksibilnosti, a valjalo bi povećavati jednu (fleksibilnost) i istodobno smanjivati drugu. Napomenimo i to da nisu predviđeni mehanizmi europske solidarnosti. Svaka će se zemlja morati spašavati vlastitim snagama. Oni koji – poput Belgije – imaju veliki dug, bit će bitno handikepirani, jer će velik dio njihova prihoda morati služiti otplaćivanju duga, a ne financiranju socijalnih projekata. Valja ipak napomenuti da će s eurom Europska unija postati mnogo transparentnija s gledišta kompeticije; valja očekivati da će se to očitovati padom cijena za potrošača, premda troškovi prijelaza na euro u računovodstvu, informatičkom sustavu, oglašavanju itd. neće biti nimalo zanemarivi. Spomenimo također da će izvoznici, ulagači ili štediši biti oslobođeni troškova tečajnih razlika i rizika pokrića u svojem poslovanju. To predstavlja, dakako, značajni faktor rentabilnost. Procjenjuje ga se na oko 0,5% BNP.

3.3.2. *Izvan Europske unije*

Do sada smo razmatrali uspostavljanje eura i posljedice i implikacije njegova uvođenja samo unutar Europske unije, pa ćemo prijeći na drugu stranu i razmotriti implikacije izvan EU.

Središnji problem s kojim se najčešće susrećemo, a predmet je žučljivih rasprava, problem je jakog eura ili slabog eura. Prisjetimo se da je za politiku tečajnih razlika odgovoran Ministarski savjet. U Francuskoj, a i drugdje, smatra se dolar vrlo podcjenjenim (usporedbom kupovne moći dobivena je brojka od 17%). To ozbiljno potkrepljuje SAD. Za Europu to predstavlja gubitak ugovorâ, pa prema tome i gubitak radnih mjesta i pad rasta. Već smo etički procjenjivali to pitanje tečajnih razlika. Mnogi poduzetnici, među njima i Nijemci, ne žele da euro poprimi jednaki status

kao jaka marka. Kako bi se to izbjeglo, valjalo bi spustiti realnu interesnu stopu (nominalna stopa minus inflacijska stopa), što bi pogodovalo ekonomskom rastu unutar zemlje, a vrijednost eura bi se spustila u odnosu na dolar i yen, na taj način stimulirajući izvoz. No nije sasvim sigurno da se Njemačka s time slaže. Bit će stoga oko toga mnogo raspravljanja. Zemlje s velikim zaduženjem borit će se za nižu interesnu stopu. U svim tim razmatranjima ne valja zaboraviti financijska i monetarna tržišta koja također imaju svoje stavove i koja će i isticati. Moglo bi, nadalje, doći i do otpora u CEB koja će nastojati zadržati što više interesnu stopu kako bi se mogla boriti protiv eventualnog rizika inflacije. S druge strane, ako bi euro djelomice nadomjestio dolar kao rezervnu valutu, bila bi za njim veća potražnja pa bi, prema tome, i njegova cijena (tečajna razlika) rasla. Nalazimo se, dakle, u polju djelovanja različitih snaga čija je rezultanta neizvjesna.

Globalno se, međutim, uslijed veličine europske monetarne unije, može računati na veću stabilnost, prema tome na veće povjerenje ulagača u nižu interesnu stopu, kao i na manju vulnerabilnost spram spekulativnih potresa. Stvaranje značajnog monetarnog pola nasuprot yena i dolara, a poslije i yuana, moglo bi također pridonijeti regulaciji internacionalnog monetarnog i financijskog sustava, pa kako-tako održavati nadzor spekulacija.

Postoji vjerojatnost da euro postane valuta poput dolara, valuta međunarodnoga fakturiranja, što automatski umanjuje premiju rizika tečajnih razlika, inače do sada uključivane u račune izvoznikâ. Taj sklop elemenata donekle ide u prilog ekonomiji, rastu i zapošljavanju. Provodi li se, dakle, kruta budžetska politika i fleksibilna monetarna politika – niska interesna stopa – bilo bi to oponašanje onoga što je u SAD tako dobro uspjelo tijekom ovoga desetljeća.

Zaključak

Euro, naravno, još nije tu – valja još prebroditi nekoliko osjetljivih etapa, a nije ni sigurno da ćemo izbjeći krize i neuspjehe, no velika je vjerojatnost da će se euro ipak ostvariti.

Sama po sebi se institucija jedinstvene valute sastoji prvenstveno u racionalizaciji, prema tome u većoj učinkovitosti. To bi unapređivalo rast. No kontekst njegova ostvarivanja pretežito je liberalan i ne uključuje promicanje zapošljavanja, raspodjelu i borbu protiv isključenja. Valja, dakle, misliti na mjere i institucije koje će to podupirati.

Neke od njih smo spomenuli. No glede zapošljavanja valja ići mnogo dalje, naime valja drastično smanjiti cijenu rada (ne zarade), pa tako prvenstveno stimulirati zapošljavanje, umjesto plaćanja naknade za nezapo-

slenost. Nastojati oko veće fleksibilnosti i štititi od vulnerabilnosti. No, sve u svemu, valja podupirati euro zbog osnovnih pretpostavki koje se putem eura mogu ostvariti:

1. Obrana europskog ekonomskog modela koji nastoji u isti mah promicati i pravednost i slobodu.

2. Stvaranje europskog političkog prostora koji po prvi put nadilazi nacionalizme putem suradnje, a ne rata.

3. Jačanje Europe u svrhu zajedničkog sučeljavanja s globalizacijom koje će biti vrlo grube.

4. Ove se pretpostavke ne ostvaruju automatski putem eura, no on ih barem omogućuje. Alternativa, tj. odustajanje, bilo bi daleko nepovoljnije u pogledu rasta i zapošljavanja u Europi.

Bez eura bit će to snažan udarac za Europu; no ni s eurom nije sve dobiveno, ni u pogledu socijalne pravde niti u smislu proširivanja Europe. Kako bi se te dvije svrhe postigle, valja popratiti euro političkim i socijalnim institucionalnim mjerama.

THE EURO AND ITS IMPLICATIONS

Edouard HERR

Summary

On the basis of Catholic social teachings the author investigates the economic foundations and the social implications of the soon to be introduced new European monetary currency in the countries belonging to the European Union.